

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Dr. Berzeviczy és a debreczeni egyetem.

VI.

A fentebbiekben, azt hiszem, kézzelfoghatólag bebizonyítottam, hogy 1. a protestáns egyháznak egyetemállítási joga van; 2. hogy a felállítandó egyetem székhelyül Debreczen a legalkalmasabb város; hátra van még annak a kimutatása, hogy a protestáns egyház képes-e s ha igen, mi módon képes a harmadik egyetem felállítására.

Itt, mindenekelőtt egy igen sajnós és protestáns emberre nézve méltán a legleverőbb nyilatkozatot kell szóba hoznom. Értem azt a nyilatkozatot, a melyet ez ügyről a Magyar Paedagogia című folyóirat ez évi januáriusi számában dr. Heinrich Gusztáv bocsátott világgá, a mely így hangzik: „*Debreczenben (vagy másutt) protestáns egyetem soha sem fog létesülni.*” — Nyomóssá s megdöbentővé teszi e nyilatkozatot az illető egyéniség, a kitől származik, mert nemcsak egyetemi tanár s az országos közoktatási tanács alelnöke és így mintegy a legmagasabb tanügyi vélemény szószólója, hanem egyuttal protestáns ember is, a ki tehát helyzetünket, erőinket, lelkesültségünket s áldozatkészségünket jól ismerheti. A mit ilyen ember mond, azt kicsinybe nem vehetjük s ha igaza van, akkor a protestáns egyetem kérdését bátran levehetjük a napirendről. Azt mondja ugyanis dr. Heinrich Gusztáv az idézett helyen, hogy „a protestáns egyetem kérdése — nézete szerint — nem is annyira kérdés, mint inkább *önámítás*. Ismeretes tény, hogy a protestánsok ma már teljesen képtelenek arra, hogy középiskoláikat tetemes állami segély nélkül tisztességesen föntarthassák: sem anyagi eszközeik, sem tanáraik nincsenek; ismeretes tény továbbá, hogy a szerényen dotált kolozsvári egyetem ez idő szerint évi három-

százezer forintba kerül, tehát nagyobb összegbe, mint a milyen a tervezett debreczeni egyetem alaptőkéje”; s ez állítások betetőzéséül mondja aztán azt a végkövetkeztetést, hogy „Debreczenben (vagy másutt) protestáns egyetem soha sem fog létesülni.” Legfőlebb annyit enged meg, hogy „az alföldi reformátusok a debreczeni theologiai és jogi kart tetemesen javítani és tökéletesíteni, tanáraikat jobban fizetni, intézeteiket jobban fölszerelni, eshetőleg a meglévő iskolákat egy középiskolai tanárképzővel kiegészíteni fogják — — de e törekvések eredménye soha sem lesz egyetem.”

A fentebbi idézetből az tetszik ki, hogy dr. Heinrich két okból mondja lehetetlennek a debreczeni egyetem felállítását, ugyanis szerinte nincs hozzá szellemi és anyagi erőnk, nincsenek tanáraink, nincs reá elég pénzünk. Nem tudom honnét merítette azon meggyőződését, hogy tanáraink nincsenek (alkalmasint azt akarta mondani, hogy egyetemi tanárnak alkalmas embereink nincsenek) mert ezt majd csak akkor tudhatjuk meg, ha az egyetemi katedrák betöltésének ideje elérkezik. Nem hiszem ugyanis, hogy a protestáns tanári kart már előre oly gyarlónak tartaná, hogy belőle egyetemi tanárságra alkalmas egyéneket kiszemelni ne lehetne. Mert ha eddig válhattak protestáns gymnasiumi tanárokból (egyikök épen maga a tisztelt dr. Heinrich úr) vagy akadémiaiakból jeles egyetemi tanárok, mint Szilágyi, Pulszky, Vécsey, Kerkápoly sat., talán nem végződött ezekkel be az egyetemi tanárságra alkalmas protestáns egyének sorozata. S a mint a kolozsvári egyetem megalakulásakor Debreczen, Sárospatak, Maros-Vásárhely református iskolái szolgáltatták számára a legjelesebb tanerőket, úgy a debreczeni egyetem is megleti a maga embereit, mihelyt szüksége lesz reájok.

Egyébiránt, ha igaza volna dr. Heinrich úrnak, akkor kellene csak minden áron Debreczenben protestáns egyetemet állítanunk, hogy visszanyerjük azon állásunkat, a melyet hajdan a tanügy s a tudomány terén elfoglaltunk, s a melyről tudós elítélők szerint ily sajnosan lehanyatlottunk. Eddigelé e két téren elsők voltak a protestánsok s ha most onnét leszorultak: alkalmat kell adnunk nekik, hogy elvesztett állásaikat ismét visszafoglalhassák. Ezt pedig az által érhetjük el, ha egyetemet állítunk, a mely nemcsak a kész erőket használja fel, hanem az erők fejlesztésének is legalkalmasabb eszközlője. Rosz szolgálatot tesz tehát az a protestáns tanügynök, a ki ily leverő nyilatkozatokkal az áldozatkészséget megbénítja, holott pedig erre neki a tények semmi alapot nem szolgáltatnak.

Dr. Heinrich úrnak azon állítása, hogy nincsenek tanáraink, semmivel sem indokolt, merő vakra kivágott erős mondás. De épen ilyen alapon nyugszik ama másik kijelentése is, hogy anyagi erőnk nincsen az egyetem felállításához. Vagy talán neki Budapesten még a mult évben alkalma nyílt arra, hogy főiskolánk anyagi ügyeit, vagyoni állását s az egyetem-állítás mozgalmával megindult adakozásból eredő vagyon-szaporulatát összszámíthassa, hogy már a Magyar Paedagogia januáriusi számában oly kétségtelen bizonyosságúnak látszani akaró hangon jelenthesse ki, hogy a szerényen dotált kolozsvári egyetem évi 300 ezer forintos költsége több, mint a tervezett debreczeni egyetem alaptőkéje. Dehogy volt, dehogy volt, — hiszen dr. Berzeviczy kérte e számadásokat a mult évben s nem kaphatta meg, sőt én magam is itt a helyszínen csak tegnap jutottam hozzájuk (s cikkem folytatása ép ezért szakadt felbe), még pedig azon egyszerű okból, mert mind-egyeddig nem készülhettek el. Ámde a mily alaposan utána járt adatainak, épen olyan alaposak belőlök vont következtetései is. Mind a kettő légből kapott s tudós szerzőjéhez egyáltalán illetlen.

Ha ismerte volna ugyanis főiskolánk vagyoni állapotát: bizonyára nem állítja oly vakmerően, hogy a kolozsvári egyetem évi kiadása, a 300 ezer forint, egymaga többre rúg, mint ennek összes vagyoni ereje. Jövő évi költségvetésünk fő tételei nevezetesen azt mutatják, hogy a tőkepénztár jövedelme 35,410 frt 12 kr., a tanszéki alapoké 58,564 frt 69 kr., tehát együtt annyi mint 93,974 frt 81 kr., a mi 4½ és 5% kamatozás szerint 2 millió forint alaptőkének felel meg. Ennyit áldoz ma főiskolánk csak tanárainak, személyi és dologi kiadá-

sainak fedezésére s a tanügy érdekében hozott ezen áldozatot, habár nem is ily nagy mértékben, 300 esztendő óta cselekszi. Ha még ehhez adjuk azon tőkét, a melyeket iskola-épületünkbe, könyvtárunkba, muzeumainkba, tanszereinkbe fektettünk, továbbá azokat, a melyeknek kamatjövödelme a tanári gyám- és nyugdíjintézetre, a tanulók internatusi szükségének, gyógykezelésének, ösztöndíjainak fedezésére szolgál, — akkor az e célra fordított tőkénket legalább is 3 millió forintra becsülhetjük.

Azt az ismeretes tényt is felhossa dr. Heinrich Gusztáv úr, hogy a protestánsok gymnasiumaikat az állam folyton nagyobbodó igényeivel szemben, önerejükkel többé fentartani nem képesek, hanem, hogy az irányukban támasztott kötelezettségeket kielégíthessék, állami segítségért, támogatásért folyamodnak. E miatt aztán azt veti szemükre, hogy ha eddig meglevő iskoláikat sem bírják a maguk erejéből fentartani, minek törekednek újabb iskolák felállítására: érnék be azzal, hogy a meglevőket jobb karba helyezték, tanáraikat jobban fizessék. E szemrehányás idegentől is rosszul esnék, hát még olyantól, a ki hitsorsosunknak vallja magát. Mert habár nem tagadjuk, hogy első sorban a magunk kedvéért tartjuk is fenn iskoláinkat, de másodsorban kinek a terhén könnyítünk vele, kinek kellene ily iskolákat fentartani, ha mi nem tennők? Nemde az államnak? A mi iskoláink minden állampolgár gyermekeit nevelik s az államnak képeznek hivatalnokokat; ha tehát egyikünk segít a másikon, akkor egyenesen azt mondhatjuk, nem az állam segít minket, hanem megfordítva, mi segítjük az államot. Vajjon, ha a protestánsok egyszerre megszüntetnék minden iskolájukat, lenne-e képes helyettök nyomban másokat állítani az állam? Azt az okoskodást, hogy ha a protestánsok nem képesek a maguk erejéből fentartani iskolájukat, ne törekedjenek egyetem állítására, az állam ellen is fordíthatnók s azt mondhatnánk, minek tart fenn az állam egyetemeket, ha még nép- és középiskolákkal sem bírja ellátni az országot a felekezetek segítségével nélkül. Ez az okoskodás ép úgy megállja a helyét, mint a dr. Heinrich Gusztávé. Elég sajnos, hogy az állam azt a segítséget, a melyet azért fogadunk el tőle, hogy helyette az egyenesen reá néző kötelezettségeket teljesítsük, nem segítségül, hanem mintegy megvásárolt jogainkért ellenszolgáltatásképpen adja. A mi őseink, sőt kortársaink is, midőn azt a rengeteg vagyont, a mely iskoláinkban fekszik, a tanügy oltárára áldozták, azzal korántsem kívántak a maguk részére jogokat megvásárolni, de a felséges állam nem ad semmit ingyen,

nem áldoz nemeslelkűen, hanem minden adományát alku tárgyává teszi.

Midőn a mult zsinaton az a mozgalom megindult, a mely a protestáns főiskolák egyikének, a debreczeninek, magasabb színvonalra emelését, filozófiai fakultással, tanárképzővel ellátását, esetleg egyetemmé fejlesztését vette célba, azonnal megkezdődött hitsorsosainknak újabb áldozatkészségének hatalmas jelekben való nyilvánulása. Köztudomásu, hogy e célra Debreczen városa, a mely a felállítandó intézetnek első sorban veszi ugyan hasznát, de annak hatását az egész ország jótékonyan fogja megérezni, nyomban 200 ezer forintos alapítványt állott elő. Nemes példáját követte az egyház 50 ezer forintos alapítványával s minthogy az egyház tagjai egyuttal a városnak is polgárai, sőt a polgárság más vallásu tagjai velök szemben elenyésző kisebbséget képeznek, mondhatni csaknem az egész összeg protestáns zsebekből került ki. Majd harmadsorban ismét házanként keresték meg a polgárokat s ezektől s a tiszántúli egyházkerület protestáns híveitől a fentebbi célra ismét 106,397 forint 94 kr. gyűlt be. A debreczeni főiskola magasabb intézette leendő fejlesztésére tehát eddigelé 363,897 frt 94 kr. új alappal rendelkezünk, de a melyhez járulnak még a többi egyházkerületekben gyűjtött adományok, gróf Degenfeld Schomburg Imre egy filozófiai katedrára tett s ma már 41 ezer forintra kinőtt alapítványa, továbbá két oly 50—50 ezer forintos végrendeleti hagyomány, a melyről reméljük, hogy alapítóik, ha a szükség úgy kíváná, haláluk előtt is kiszolgáltattani hajlandók lennének, akkor mindent összevéve 546 ezer forint már egyutt volna erre a célra, s ez utóbbiakat kivéve, kamatai tetszés szerint akár rögtön is felhasználható. Azonban a debreczeni ev. ref. főiskola anyagi erejéről még ezzel sem számoltam be teljesen, hanem e végből meg kell említenem, hogy oly tőkék is vannak, a melyeket bizonyos magaslatra ki kell nevelnie, hogy az iskola fejlesztésére felhasználhassanak. Az ilyen tőkék összege jelenleg 110 ezer frtra rug, a mely tehát az iskola jövődjét lehetővé teszi, még akkor is, ha — a mi szinte hihetetlen — időnként oly kegyes alapítók nem is akadnának, a kik vagyonukkal főiskolánk javára rendelkeznek.

Meglehet, sokaknak csekélynek látszik ezen eredmény, de ha azt vesszük, hogy ez összeget egyenesen a hitbuzgóság, az önkéntes áldozatkészség, megtakargatott filléreiből rakta össze azon célból, hogy vele szeretett főiskoláját magasabb színvonalra emelje: nem fogjuk ezt az eredményt sem csekélyleni, sőt belőle azt

a reménységet merítjük, hogy ez áldozatkészséget minden újabb szükséglet ismét lánggra lobbantja.

VII.

Miután főiskolánk vagyoni erejével beszámoltunk, most már fölvehetjük azt a kérdést: mi a teendőnk? Annyi bizonyos, hogy a fent elsorolt összegekkel rögtön, a millenniumra egyetemet nem állíthatunk, mint ezt a vérmes reményűek s köztük jó magam is, elképzelték. Theologiai és jogi akadémiánkat azonban minden igényeket kielégítőleg berendezhetjük, sőt ez a theológiának 5, a jogakadémiának 8 rendes és 3 rendkívüli tanárral ellátása által még ezen évben meg is történhetik. Ha tehát ehhez teljes filozófiai kart s vele tanárképzőt állíthatnánk fel, a háromkarú egyetemmel készen volnánk. Ha aztán az állam a maga érdekében jónak látná, szervezhetne melléjük orvosi fakultást s azzal a négykarú harmadik egyetem kérdése a legkönnyebb szerével megoldatnék.

Ámde az a bökkenő, hogy meglevő pénz-erőnk még a teljes filozófiai fakultás felállítására sem elégséges; a bölcsészeti tanfolyamnak s a tanárképzőnek a magyar irodalom s nyelvészetre, a történelem s földrajzra, s a classica filológiára képesítő osztályát azonban már 1896-ban felállíthatnánk. E csoport tizenkét tanszékének alapja — 50 ezer forint híján — már egyutt van, s a tanárképző felállíthatatnék azon reménnyel, hogy a közel jövőben önálló teljes bölcsészeti fakultást hozhatunk létre. Nyolcz tanszék ugyanis rögtön felállítható, a melyek közül 1. egy magyar irodalmi, 2. egy bölcsészeti, már tetteleg fenn is áll és működik; ujonnan állíthatnák: 3. egy történelmi, a melynek alapjául a begyűlt 106 ezer forintból 50 ezer forint szolgálna; 4. egy földrajzi, alapja a 106 ezer forintnak másik 50 ezer forintja; 5. egy neveléstani, a melyre a Sártory-alapítvány évenként 2500 frtot adna; 6. egy classica filologiai a latin nyelvre, alapja lenne a Debreczen város alapítványából 50 ezer frt; 7. egy classica filologiai a görög nyelvből, alapja a debreczeni ref. egyház 50 ezer forintos alapítványa; 8. egy modern és pedig német nyelvi tanszék, a melynek alapja a város alapítványából a másik 50 ezer forint. Minthogy a tanárképző négy év alatt nőné ki magát, a többi négy tanszék csak egymásután válnék szükségessé s akkorra részint kinőne alaptőkéjük, minthogy a második bölcsészeti tanszék, a gróf Degenfeld-alapítványból már 41,802 frttal rendelkezik; a második irodalmi s a második történelmi tanszék alapjait a K. Tóth Antal és Kövesdy János urak alapítványa képezi;

a 12-ik, természetrajzi tanszék alapja szintén kinő vagy a még beérkező adományokból (mert még Debreczen néhány tizede sem adakozott) reményünk szerint kiegészíthető lesz.

Azt is meg kell vallanunk, hogy leendő filozófiai tanárainknak valami nagyon fényes fizetéssel sem szolgálhatunk, mivel nemcsak rólok, hanem meglevő akadémiai tanárainkról is egyenlően kell gondoskodnunk. Mostani akadémiai tanáraink javadalma 1500 frt törzsfizetés, 400 frt lakásbér és öt izben száz-száz forint ötödéves korpótlék. Ezt a legközelebbi jövőben legfőleg 100 forinttal emelhetjük, úgy hogy 13 jogi s theologiai, s 12 bölcséleti s így 25 tanárunk egyenként 1600 frt törzsfizetés, 400 frt lakbér s 5 száz forint ötödéves korpótlékban részesülne. Remélhető azonban, hogy az iskola vagyoni helyzete jövőben is azt a fejlődést folytatja, a mi benne a multban mutatkozott s ha az utóbbi tíz év alatt minden tanárunk alapfizetését 100, lakbérét 100 forinttal növelhetjük s részükre két korpótléket folyóvá tehetünk s a többit biztosíthatjuk, újabb tíz év alatt szintén jelentékeny fizetésemelést eszközölhetünk.

Itt ismét kérdezhetjük: tanácsos-e megnyitni a kiegészítésre váró filozófiai fakultást s tanárképzőt, nem tennék-e helyesebben, ha az ügyet addig elhalasztanók, míg a meglevő tőkék akkorára nőnek kamatos kamataikkal, hogy a filozófiai fakultást a szükségnek megfelelően kiegészíthetjük s tanárainkat kellő fizetéssel elláthatjuk? A körülmények mérlegelése inkább a megnyitást, mint az elhalasztást javasolja. A megajánlott tőkék nagyrésze a városé, egyházé, K. Tóth Antalé, Kövesdy Jánosé csak felhasználásuk esetén tételnek folyóvá: addig tehát nem kamatoznak, a többi pedig nagyon soká nőne annyira, hogy vele akármelyik cél is megvalósíthatnók. Ezenfelül a tapasztalás azt mutatja, hogy a közönség áldozatkészsége sokkal nagyobb a meglevő intézmények fejlesztésére, ha áldozatkészségének már tényleges eredményét is látja. Főiskolánk e század elején hat tanárral rendelkezett: ma pedig, holott még le sem telt a száz esztendő, tanáraink száma hatszor akkorára nőtt; fizetések pedig megötszöröződött. Az elhalasztás az áldozatkészséget csak csökkenthetné: buzdítólag semmi esetre sem hatna a közönségre. Így pedig, ha a millenniumra filozófiai fakultást s tanárképzőt állítunk, meg lehet, még néhányan kedvet kapnak arra, hogy nevüket e nemes cél előmozdítása által megörökítsék. És minthogy a remélhető új adományokból, valamint a már meglevő s fentebb kiténtetett 110 ezer forint e célra gyümölcsöző

tőkéből a most még nem teljes filozófiai fakultást rövid idő alatt kiegészíthetjük: magam is a tervezett filozófiai fakultásnak és tanárképzőnek a millennium alkalmából leendő megnyitása mellett nyilatkozom; annál is inkább, mert még ez a nem teljes filozófiai fakultás és tanárképző is nagy hasznára válnék nemcsak a felekezeti, hanem az országos tanügynek is. Mert a mellett, hogy az akadémiai tanfolyamok emelésére szolgálna, segítene elosztatni a mindinkább fenyegetővé váló országos tanárhiányt.

A tanári pályára köztudomásulag nem az előkelő vagy gazdag családok gyermekei vállalkoznak, hanem többnyire a szegénysorsuak, a kik — hogy pályájukon haladhassanak, — jelentékeny gyámolításra szorulnak. Budapest s Kolozsvár tanárképzői azért oly néptelenek, mert tanítványaik az élet gondjaival való küzdelemben emésztek fel erejük javarészét. Nálunk azonban jelentékeny támogatásban részesülnek. Bátran állítom, hogy nincs az országban olyan iskola, a melynek tanulói annyi segítségben részesülnek, mint a debreczeniek. Egy 1891-ben készült kimutatás szerint 51 ezer frtra rug azon jótétemény, a melyet évenként a debreczeni főiskola tanítványai élveznek. Meny nyire megkönnyíti ez a szegény gyermekek tanulását, azon körülményből is kitetszik, hogy ide annyian özönlenek, hogy igen nagy részöket az osztályok túltömöttsége miatt vissza kell utasítanunk.

Mindezen körülmények megfontolása a filozófiai fakultás megnyitását javasolja. De egyúttal a kormányt is arra ösztönözhetné, hogy az állam jól felfogott érdekében, a képesítés jogának elismerése által nemes célunkat előmozdítani igyekezzék.

Dr. Öreg János.

Arról a „szomorú tünet“-ről.

A tiszántúli egyházkerület tanügyi bizottsága legközelebbi gyűlésén a hittanárok megbízattak, hogy igyekezzenek felderíteni ama szomorú tünet okait, vajjon mi okozza azt, hogy a hittanhallgatók száma évről-évre — rohamosan fogy? Megbízott a theologiai tanárkar arra nézve is, mi módon lehetne már e bajon segíteni?

Mindenesetre olyan aktuális kérdés ez, a mely megérdemli, hogy felette eszmét cseréljünk; annyival inkább, mert a segédlelkészi hiány is kezd már-már érezhetővé válni!

Előre is kijelentem, hogy én ezt az állapotot, ha „szomorú tünet“-nek tartom is; de ha elfogulatlanul nézem a dolgot, a látszólagos árnyoldal mellett, találok ebben olyan fénylő tüneteket is, a melyek — reám legálább — megnyugtatólag hatnak.

A „szomorú tünet“ oka oly érthető és annyira világos, hogy erre a kérdésre igen könnyű lesz a feleletet a hittanár úragnak megadni.

Sajnosan kell ugyanis konstatálnunk, hogy ennek oka főként a lelkészi pálya anyagi szegénységében keresendő; mely *ma* már nem vonza, sőt eltaszítja magától a komolyabb gondolkozású és nemesebb ámbíciójú ifjakat. Hiába is szépítgetjük a dolgot, a „szomorú tünet“ oka ebben keresendő.

Igaz, hogy ez ismeretes szegénység eddig is megvolt; de mégsem oly kizárólag és annyira szembetűnőleg, mint mai napság már, midőn mindenféle hivatalnok fizetésének rendezésén és emelésén igyekeznek az illetékes faktorok; csak egyedül a lelkészi pálya az, a hol e felett csak mostanában kezdenek komolyabban gondolkozni az erre hivatott tényezők.

De meg — az újabb korban — annyi sokféle irányu és ágazatu pálya áll nyitva az ifju előtt, hogy tetszése szerint választhat azok közül; és a melyeknek bármelyike is kevesebb előkészülettel, biztosabb és háládatosabb jövőt ígér. Csakis azon kevesek maradnak meg a lelkészi pálya mellett, a kik vagy nagyon lelkesülnek érte, s már mint ifjak érzik magokban az interna vocatiót; vagy pedig a számanélküli beneficiumok, stipendiumok stb. végett, mint nagyon szegény ifjak, magokra nézve olcsóbb szakpályának tekintik azt.

De meg nem csak szegény, hanem legtöbb esetben hálátlan pálya is ez a lelkészi pálya! Ha megkérdeznők a magyar ev. ref. lelkészi kar zömét, legalább kétharmada ilyennek tartaná azt. Avagy azon tünemény, hogy épen a lelkészek fiai közül oly elenyészőleg csekély % lép e pályára, nem igazolja-e, hogy épen ők magok féltik tulajdon gyermekeiket e kevés virágot de annál több töviset termő pályától legjobban! A kik aggódva nézik még azt is, ha az ifju kedvet nyerne e hálátlan pályához. Ne óh ne legyen e keserű pohár osztályrészed neked édes gyermekem, a melyet én már fenéig kiürítettem... sóhajt fel több apa ekként bizonynyal!

Hányan vannak pedig jelenleg közöttünk olyanok, a kik egykor nemes hévvel és szent lelkesedéssel léptek e pályára; a kik keblök egész vágyát vitték ebbe bele; s éveket áldoztak fel tanulmányaikra ifjuságokból, csak hogy majd idővel szeretett egyházuk javára élhessenek! Oh milyen szép is volt ez a pálya addig, míg a rideg valót meg nem ismertük; míg el nem következett az az idő, hogy most már magunknak állandó munkakört biztosítsunk. Nem is telt bele sok idő, hogy az élet fagyos leheletét keserűen megérezzük és az emberek ravaszágát megismerjük.

Megüresedett valamelyik egyház és mi vágyat éreztünk magunkban reflektálni ez állása... csakhamar tapasztalunk kellett, hogy nagyon is olcsó portéka vagyunk a tisztelt választó közönség szemében! El volt özönlve e pálya; sok volt a kínálat, kevés a kereslet; és ezt a választó publikum tudta jól. Ha szerény voltál s az élelmesebb serege elől félrehuzódtál... más seperete be előled a nyereséget. Ha ki nem állottál a piacra s fel nem csaptál politikai demagógnak s nem kinálgattad magad... a nép szemében dölyfös és kevély lettél és annak nem kellettél. Azt is láthatád, sőt hallhatád, mint alkuszának a hátad megett; s ha nem engedted: akkor szivtelennek és lelketlennek neveztek el, a ki csak a bért nézed és szipolyozod a szegény népet. Azok a kísérletezések, a melyek a lelkészi fizetés megcsönkítése végett, a megüresedett egyházak némelyikében tétettek, és a melyek még ma is in floribus vannak, azt igazolják, hogy még mindig nem állott elő a lelkészi pályán az a „szomorú tünet“, a mi pedig már az egyházkerületi tanügyi bizottság tagjait aggodalomba ejtette. Még mindig több az eszkimo, mint a foka; és még nem jött el az

az idő, a midőn jöjjön el értünk a választó közönség, nem pedig mi menjünk közzéjük sippal, dobbal és mindenféle feltűnést keltő magaviselettel!

A „szomorú tünet“ oka tehát abban is rejlik, hogy mi sem tudunk már e pálya iránt eléggé lelkesedni; sem pedig arra másokat fellelkesíteni.

De hogy is tudnánk mikor minden lépten, nyomon megérezzük e pályán az élet rideg leheletét!

Épen előttem fekszik egy jómódu alföldi egyház gondnokának mult évi számadása, melynek egyik tételszáma alatt a következő tanulságos magyarázás áll: „Vettem 8 öl fát; ebből a tiszteletes urnak kiadtam 5 ölet, a tanító urnak pedig 4 és ½-et.“ A mely is a mi édes gondnok úrainkék nyelvezete és szokása szerint azt jelenti, hogy az eredeti nagyobb ölből csináltunk kisebb méretű ölet. Hiszen jó az a szegény belhivatalnokoknak így is...! Itt a cardo rei...! Önérzetes embernek, ki hivatalának él és lelke egész melegével betölti azt, méltán fájhat az ilyen eljárás; de hiába kesereg és panaszkodik a fizetés silányságáról, a „*buzának nevezett aljgaboná*“-ról, nincs senki, a ki őt meghallgatná. A felsőbb hatóságok szemet hunynak az ilyeneknek, mert az atyafiak tüstént „*kitéréssel*“ fenyegetőznek; a melyből ma már valóságos sportot üznek. De meg nincs is az ilyenre törvény, nincs hatósági szabályrendelet; de arra van ám, hogyha a domesztikai és más egyéb járulékot be nem szolgáltatta az egyház, akkor jön a lelkész ellen is a fegyelmi vizsgálat.

Ez is egyik oka annak a „szomorú tünet“-nek. Újabb egyházi törvénykönyvünk csak úgy diszeleg a sok fegyelmi §-októl; de arról nincs egy hang említés sem, hogy a szegény lelkészt nem szabad fizetésében megcsalni, jogos illetményében megrövidíteni. Az efféle kényesebb természetű kérdések megoldását oda hagyták a gyülekezet és belhivatalnokok nyakába. Hadd huzalkodjanak azok egymásközt felette!

Az is sajátságos dolog ám, hogy minden pályán elég egy oklevél, csak a lelkészi pálya az, a hol *kellő* is kell. Egy néhány lelkésztanítóság fentartása kedvéért, beleerőszakolták a tisztelt atyák e kényszerzubbonyba a theologiai ifjuságot; a melyhez hasonlót nem igen találhat a külföldi művelt államokban sem. A helyett, hogy azon lennének, hogy e nyomoruságos állapotot (mert a legtöbb lelkésztanítóság csak koldustarisznia) megszüntetnék, még két diploma megszerzésére is kötelezik a theologus ifjakat. Ez is egyik oka ám annak a „szomorú tünet“-nek!

De a tisztelt tanügyi bizottság ezt nem vette észre; sőt még tetézte a bajt azzal, hogy midőn e tünet okai felett töpreng, tüstént kimondja, hogy: „*a hittanhallgatók jövőre köteleztetnek a gyakorló iskola látogatására; és a neveléstan köréből veendő írásbeli dolgozatok készítésére.*“ Ugyan mire nem köteleztetnek még e különben is tulterhelt ifjak!?

Sajátságos, sőt mélyen elszomorító az a jelenség is, a mivel mostanában egyházi lapjaink némelyikének hasábjain, főleg a budapesti prot. lapban, találkozunk, a melyben Szabó Aladár theologiai tanár úr, ki — úgy látszik — Istentől elfajult és elfordult pogányoknak néz minket, egész kedvteléssel leczkértet és vádol bennünket. Ha a ravasz és gonosz nazarénus prófeta nyomdokait nem követve, nem házalunk és nem tartunk a templomon kívül is áhitatos imaórákat; ha nem akarunk minden gyülekezetben alakítani „Christian Endeavor“-féle egyesületeket: akkor már „rosz keresztyének“ vagyunk. Jó lesz a szavakkal nem dobálózni és résen lenni, hogy míg egyfelől benépesítjük az effélékkel a házi isteniszteletit

helyiségeket, az alatt másfelől a templom üresen ne maradjon a mi gyülekezetünkben. Hiszen a nazarénusok is azt hirdetik, minnek az a templom. Minden ház hajléka az úrnak; de meg „az Isten kézzel csinált templomokban nem lakik.“

Ime nyájas olvasó! e rövid sorokban igyekeztem megadni a feleletet a „szomorú tünet“ okaira. Ez a tünet a jövőben még feltünőbbé lesz. A lelkesi pálya ezután még kevesebb ifjut fog vonzani magához, hacsak gyorsan nem segítünk a bajon. Az egyházpolitikai törvények életbeléptetése különben is szűkös jövedelmünket megrövidíti, a népesebb egyházakban megtizedeli. Hiveinket zülleszt; bármilyen buzgók és lelkiismeretesek is legyünk mi az úr szőlőjének munkásai! Az állam újabb meg újabb követelményekkel áll elő az iskolaügy terén és a mi népünk — e miatt — olyan súlyos terhet hordoz, hogy alatta csakhogy épen össze nem rokad. Majd megy oda, a hol a szédelgő próféták „olósobb vallás“-sal kecsegtetik őket. Lesznek egyházi szociálistákká épen az állam gondoskodása és védelme alatt. Én legalább nem tudom belátni azt, a mit pedig unos-untig hangoztatnak még némely lelkészek is, hogy az egyházpolitikai törvények csakis áldásosak lehetnek egyházunkra nézve.* Ezt a megjósolt fényes és jobb jövőt én nem tudom még csak elképzelni sem. Vajha szűklátkörű és rossz próféta lennék! Akkor igazán megnyugodnék aggodó lelkem és nem látnék előre a még szomorubb tünet okait sem!

M. J.

Az a mi társadalmi műveltségünk.

I.

Bizony nekem sokszor elfutotta arcomat a szégyen pirja, míg a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap ez évi 10. és 11-ik számában végig olvastam Kármán József torzsai kollégám cikkét, mely már a kiméletes szerkesztői megjegyzés szerint is „naivitás és kicsinyes szempontokból“ foglalkozik a papság társadalmi műveltségének felette fontos kérdésével. Elfutotta pedig nem azért, mintha találva éreztem volna magamat a kissé magas hangú ítélkezés által, hanem azért a szégyenpadra hurczolásért, melylyel a cikkező kedves kollégáit megtisztelte. Nem elégszik meg azzal, hogy minket tisztársait ugyancsak ledegradál, hanem hogy a „lefokozás“ annál inkább fájjon: minden lépten szembe állítván velünk a római katolikus papságot, egész animozitással rakja a bókot nekik, mint egy jó párthi után lesködő udvarló. Talán nem is gondolt arra, hogy elismerésének hősei fel is használhatják az alkalmat, s kész pénznek vevén a beszédet, úgy örülnek az udvarias, finom, előkelő megjelenésű kálvinista pap elismeréseinek, mint akár a divatból rég kiment delnő egy véletlenül elszalasztott bóknak.

Igen tévedett a t. kollega, midőn eszébe is jutott a mi társadalmi műveltségünket párhuzamba állítani a római vallású papságéval. Est separatum spatium ac diversum genus. Nézzünk csak szemé közé a dolognak: hát lehet-e ugyanazon tekintetből indulni ki az elbírálásban? A római vallású papot az ő közönsége

* Mi pedig erősen hiszszük, hogy a jövődő alaptalanoknak fogja bizonyítani t. cikkíró úr aggodalmait; mert lehetetlennek tartjuk azt, hogy azoknak a nagy elveknek érvényesülése, a melyek a protestántizmusnak is szülő- és fentartó elvei voltak mindenkor, egyházunkra nézve bármi tekintetben károsak, gyengítő vagy épen bomlasztó hatásúak lehetnének. Szerk.

úgy kapja, mintha csak a menyből hullott volna alá. A legtöbbről azt se tudja a világ, hogy honnan jött? ki fia? Egyedül áll a világon, független mindenkitől, még attól a patrónatustól is, melytől gazdag javadalmát huzza (lásd a komáromi országos híru Molnár esetét); csak egy hatalom áll felette, a hierarchia a maga óriási apparátusával, melynek számai úgy oda kötötték már a papneveldei idomítás rendjén testestől lelkestől a közös érdekhez, hogy attól csak akkor szakad el, ha nemesebb emberi rendeltetésének öntudatra ébredése után, ledobja magáról a reverendát. Ah! a közönséggel szemben ilyen önálló férfiú az ő parókhiján igen jól érezheti magát! Még ha alacsony sorból emelkedett is fel (pedig a legtöbbször úgy van): ritka dolog, hogy szegény rokonai ott alkalmatlankodjanak neki, s szegényes kinézéssel ledörzsöljenek annak a nagy auktoritásnak a mázából, melyet előkelő, finom megjelenésével, nyájas társalgási modorával, elegáns öltözetével a honorátorok, sőt a legelőkelőbbek előtt is csakhamar megszerzett. Elidőzhetik bátran gond nélkül a társaságokban, kergetheti a pagátot nyugodtan akár reggelig, neki a megélhetés valamint a papnöveldeben, úgy a parókhiján sem ad gondot; kedélyének vidámságát megőrizheti a késő vénségig, nem remeg minden órán családja jövőjéért, s ha semmit sem hagy is koporsóba zárta után: nem zokog sirja felett hajlék s kenyér nélkül maradt gyámoltalan özvegy és fél tuczat árva. Ugy-e kedves kollega, eszes ember volt az, a ki a coelibátust kifundálta? pedig arra nem is gondolt, hogy kolléga urnak alkalmat ad vele arra, hogy két jókora cikkben végig suhángoljon a hátunkon. Hát azt mellőzem-e, hogy (ki tehet róla?) a szalonokban, a társaságban épen a nőnem előtt bizonyos nimbus veszi körül a nőtlen férfiakat? Eltagadjuk-e, hogy e nimbuszból római vallású kollégáink ki is szokták a magok részét venni néha minden tartózkodás nélkül?

Hogyan állunk mi a felsorolt helyzet-adta előnyökkel szemben? Ez az, a mit nem gondolt meg Kármán József, midőn a mértéket kezébe vette. Hogy a legtöbben valami fényes nevű előddel nem dicsekedhetünk, ez a római vallású kollégákkal közös sorsunk. A vagyonos szülők nem is igen adják fiokat a theológiára. Minden geneológiai vizsgáltság nélkül állíthatjuk ezt; sőt úgy látjuk, hogy ott tulnan a papok részben a mi sorsunknál is alárendeltebb sorsú családokból származnak, s még csak arra sem lehet biztosan következtetni, igen magyartalan hangzásu nevékről, hogy sok akadna köztük olyan, kinek egykori őse együtt tartotta volna bevonulását Árpád apánkkal a szép magyar hazába. (Tessék csak végig olvasni akár csak a római vallású püspökök névsorát!) De már attól a naptól kezdve, hogy átléptünk a theologiai akadémia küszöbén, a katolikus kispapok gondtalan megélhetési viszonyaival szemben mintha előre arra akarna bennünket a gondviselés is szoktatni, hogy nélkülözzünk, a „mit együnk és a mivel ruházkodjunk“ lehangelő kérdése nyugözi le lelkünket, teszi komorrá kedélyünket s hagy olyan nyomokat egész valónkon, mely egyáltalában nem valami ajánló levél a Kármán ur „szalonjaiba.“

Igaz ugyan, hogy az utóbbi időben, mióta a hittan-hallgatók száma igen leapadt, az iskolai jótétemények kisebb szám közt oszolván meg, némileg könnyebbedett a theológus ifju megélhetési módja, bár az is sajnos, hogy ehez a kicsinyke előnyhöz is ilyen hova-tovább aggodalmasabb jelenség árán jut ifjuságunk. De hát vigasztalóbb-e a helyzet az iskolai falak elhagyása után? Hiszen a mi sorsunk többnyire az, hogy szegény egy-

házunk düledékeit kell támogatnunk, lemondással védenünk a „szalonképes“ római papság cselfogásai, tőrei ellen, foltozgatni rongyainkat, hogy legalább meg ne fázzunk. Isten rendelése szerint családot alapítunk s vagyunk 4—5—8 vagy tán 10 annyian a felényi jövedelemhez, mint a plébánus úr. Még ha első osztályú egyházban hivataloskodunk is: egyházunk gondozása, családunk fentartása nem egészen igénybe veszik-e erőnket, minden időnket, anyagi és szellemi képességeinket? Taposhatunk-e mi folyvást a mi helyzetünkben a fényes társaságok szőnyegén? Zenélhetünk-e untalan, hogy azzal és egyéb képességeinkkel domináljuk a tért s befolyásoljuk a „növilágot“? Így mondom szándékosan, hogy folyvást, untalan, mert ne tagadjunk annyira mindent el református papságunktól, mint cikkiró teszi; nem vetnek ő reájok azért több jövedelmi adót. A cikkkező úgy látszik, hogy a Schlauchoktól nem látja meg, hogy a legtöbb helyen igen sok és hasznos reformnak, jótékonyági intézetnek kezdeményezői a mi jó kollégáink; hogy ezeket nem áldozhatnak egyik-másik jótékony célra (katholikus papjaink alig áldoznak közjótékonyági, mint inkább katolikus felekezeti érdekekre): annak igen természetes oka van, a miről felesleges szólni. Hogy egy kissé néha a gorombaságig őszinték vagyunk, hogy szánkon van az, a mit szívünkben érezünk, arról csak akkor szoknánk le, ha mi is a Loyolanevelés dresszurája alá jutnánk, erre pedig cikkiró sem hiszem, hogy vágyne; hiszen e nemű (ugy-e nem mindenkor szalonképes?) őszinteségünkől talán neki is jutott valamicske, legalább cikkéből ezt következtetem.

G—ly.

KÖZÉLETÜNK.

Falusi levelek.

IX.

Megérkezett tehát az egyetemes lelkészi gyámintézet átalakított alapszabályzata és látszik rajta, hogy a bizottság figyelembe vette a sokféle észrevételeket és javaslatokat, igyekezett úgy kijavítani, hogy a különféle ellenvetések kiegyenlítettessenek; hiszem, hogy a matematikai arány így is kellő mértékben be lett tartva. Azt vélem, a konvent helyeselni fogja; de feltételezem, hogy még így is le fog küldetni az egyházkerületekhez meg-bíralás végett, ezért most e 12-ik órában sem tartom feleslegesnek hozzászólni ez ügyhöz.

Az 5. §. megvonja a bíróilag elmozdított lelkész családjától a gyámsegélyt. Hála Istennek, kevés példa mutatkozik erre egyházi életünkben, de talán épen ezért nem kell túlszigoruaknak lennünk és ártatlanokat is sújtani ott, hol a gyámintézet existenciájának veszélyeztetése nélkül jótékonyaságot gyakorolhatunk. A hivatalából bíróilag elmozdított lelkészeknek lehet népes, szegény, ártatlan családja; meglehet, már hosszas éveket töltött szolgálatban, fizette a gyámintézeti évi járulékot rendesen s egy emberi gyarlóságából elkövetett bűne teszi hivatalképtelenné; nincs kizárva, sőt lélektani indokokból könnyen bekövetkezhetik, hogy az elmozdított lelkész bánatában, szégyenében kevés ideig él: hát ártatlan családjának ügyét ne pártfogoljuk? Nem régen történt egy eset, hogy tekintélyes egyház lelkésze mozdított el ítéletileg hivatalából, népes családjával majdnem földönfutó lett, a lelki rázkódás annyira hatott reá, hogy egy évig alig élt, elhalt, hagyván özvegyet és 4 nevetlen árva, az illető megyei gyámintézet nem tagadta meg

az évi segélyt és ezen tette méltó volt rendeltetéséhez. Szerintem még a hivatalából bírói ítélettel elmozdított lelkész családjának is gyámsegélyt kell adni, ha az özvegy és nevetlen gyermekek vagyontalanul maradnak el.

A 20. §-nál kétségtelen, hogy mind a belépési járulék 10%-ban, mind az évi járulék 2½%-ban nagy adó. Hiszem, hogy kevesebb befizetéssel nem lehetne oly intézetet alakítani 4%-os jövedelemmel, a mely 5 év múlva 250, esetleg 550 frt évi gyámsegélyt adhasson egy családnak: de másfelől gondoljuk el, hogy egy 6—700 frt fizetéssel bíró lelkész — pedig ilyenek vannak legtöbben — miként lesz képes egyszer 70 forint belépési díjat, aztán 17 frt 50 kr. évi járulékot fizetni? Azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy itt gyámsegélyről van szó, a melyet a lelkészi családoknak legfeljebb csak 20—30%-a élvez, 70—80%-a pedig kinő belőle. Egészen más lenne, ha nyugdíjintézetbe kellene ez összeget fizetni, a melyre aztán ellenkező számu százaléka tarthatna igényt a lelkészeknek. Vegyük számításba egy lelkészi 5—6 tagu családnak évi szükségletét, miként lehet azt oly csekély fizetésből tisztességesen fedezni? A hol 1500—2000 frt fizetés van, ha 150+40, vagy 200+50 frtot kell is fizetni, mégis megmarad 1310, vagy 1750 frt, de 700 frtból 87 frtot elvéve, csak 613 frt marad, s a különben is szűkre szabott évi költségvetésben nagy hiányt csinál. Igaz, hogy a belépési járulékot 3 év alatt lehet részletekben beadni, de bizony így is nagyon megérzi azt egy folyton szűkölködésben élő család pénzügye. Ne feledjük, hogy 1980 anyaegyházunkból 854 negyedosztályu lelkészi állomást tartunk fen.

Feltűnő, hogy míg az előbbi tervzetben az egyházak 1% évi járulék fizetése is felvétel, most ez egészen figyelmen kívül hagyatott, talán azon okból, hogy az egyházak által fentartott domesztika jövedelmének 10%-a a gyámintézet javára fordítatik? Itt azonban nincs meg a kellő arány. Tulajdonképpen méltányos volna, hogy az egyházak is oly mérvben járuljanak a gyámintézet fentartásához, mint a lelkészek; de ha egyházaink anyagi viszonyait tekintve, ebből engednünk kell is, már 1%-ot szűkkeblőség lenne meg nem adniok, sőt azt hiszem, szívesen meg is adják. A mi egyházmegyénk nagyon szegény egyházakból áll, mégis gyámintézetünket a 60-as évek óta segélyezik ez egyházak anyagi erejükhöz képest rendes évi járulékkal, annak idejében önként megajánlva. És ez nagyon fontos része az egyetemes gyámintézet megalkotásának, mert az a 14,000, vagy az ebből tőkésítésre számított 10%-ot levonva, 12,600 frt, mely ez úton évenként bejönne, gondoljuk el hány özvegy és árva sanyaru helyzetének könyeit törtené le? Így azt hiszem, elég lenne a tagoktól 2%, az egyházaktól 1%, s mégis többre menne az intézet jövedelme ½% lelkészi fizetéssel, mint a miként a mostani javaslat számításba vette.

Lényeges kérdés ezen tervzet keresztülvitelénél a lelkészi fizetések mennyiségének, illetve pénzértékének pontos meghatározása. A közelebbi országszerte betöltött bevallási ívek adatait szabatosaknak nem tartom, mert a hány egyházmegye, sőt a hány vidék és a hány összeíró küldöttség volt, annyiféle volt a felvétel is; csak a magam szűk körében is tapasztaltam, mily eltérő magyarázattal jártak el az utasítás végrehajtásában. Már pedig egy ily terhes, évekre kiható pénzkérdés megköveteli, hogy szorosán és a különböző helyi viszonyok teljes mérlegelésével legyen az intézet alapját képező lelkészi fizetés mennyisége meghatározva.

Meggyőződésem szerint az sincs előnyére az intézetnek, hogy a különben is túlterhelt esperesi hivatal

kezelje, számolja el az intézeti befizetéseket, jó lesz erre a munkára külön minden egyházmegyében egy alkalmas egyént választani, vagy a közpénztárnokra bízni a kezelést.

Minthogy e tárggyal foglalkozik mostani levelem, bár tudom, hogy meg nem fordítom az egyetemes gyámintézet szekerének rudját, mégis lelkem felmentésére elmondom egyéni nézetemet az egészről. Ha a gyámintézet eszméje új volna s most kezdenők meg: semmi kifogásom nem lenne ellene, sőt teljes örömmel üdvözlém. De a meglévő viszonyok között nem központosítottam volna ez intézetet, hiszen már ma alig van egyházmegye, melynek lelkeszi gyámintézete nem volna és mondhatom elég tekintélyes alapokkal; például a tiszántúli egyházkerület 13 egyházmegyéjének gyámintézeti alapja ma 600,000 forint, több egyházmegye már most nagyobb összeggel segíezi a lelkeszi özvegyeket, mint a tervezett országos gyámintézet fogja a jövő 10 évben és nem 4 vagy 4½ %-kal gyümölcsözötti pénzét, hanem 6—7 és 8 %-kal, a kezelés ebből p. u. nálunk alig ½ %-ot emészt fel és bizonyára kevesebb teherrel tartja fenn a lelkeszi testület, mint a mostani alapszabályok szerint hordoznia kell. Az egyetemes gyámintézetnek azon egyetlen érdeme van, hogy egy közös kapcsolatot képez a magyar ev. ref. egyházi élet terén, de hátránya aztán nagyon sok. Leghelyesebbnek és legcélszerűbbnek tartottam volna a domesztikai és államsegélyt a lelkeszek számának arányában szétosztani évenként az egyházmegyei gyámintézetek között; ott, a hol még nem volna, ezzel kezdeni meg az alapot és kötelezni az egyházmegyéket azok megalakítására, — viszont minden gyámintézet évenként megvizsgált számadásának eredményét köteles lett volna tudomásvétel és ellenőrzés szempontjából a konventhez betérjeszteni. Így: 1. meg lett volna hagyva az egyházmegyék féltékenyen őrzött önálló kezelése, 2. nagyobb jövedelem lett volna biztosítva, 3. a konvent ellenőrzésében meg lett volna a közös kapcsolat. De már ezeken, úgy látszik, túl vagyunk!

S—s.

APRÓSÁGOK.

A magyar országgyűlés szégyenletes jelenetek színhelye volt a múlt heteken is. A nyitrai választásnak a néppártra nézve kedvezőtlen eredménye, különösen pedig a választási elnöknek Tarnóczy Gusztávnak állítólagos törvénysértései szolgáltatott okot az erupezióra. Az ultramontán lapok ingerült hangjából különben már a választást megelőzőleg lehetett látni, hogy baj van a választó kerületben. A „Magyar Állam“ már előzetesen így tudósított: Perczel Dezső alatt (!) rendezti Kossuth F. impresszáriója Tarnóczy, a nyiltterező fecskendőgyáros (hogy megbecsüli a római ujság a hazai iparos foglalkozást!) — a nyitrai választást. Mikor pedig a képviselőházban a választási események kerültek szóba, a karzaton helytfoglalt T. ellen oly gyalázó kifejezések hangzottak el egyes képviselők részéről, a minőket lapunkban ki sem akarunk nyomtatni. Most egy csomó párbajügy elintézése van folyamatban, mert T. az ellene kifakadó honatyákat „gyáva rágalmozóknak“ — nyilvánította. —

A főrendiház vallásügyi tárgyalásait megelőzőleg Budapesten konferenciáztak a római egyház főpapjai. A M. Á. akkori számában, kilencz millió katolikus nevében üdvözlé „Szent István országának főpapjait“, tőlök várva a döntő szót. Ha azonban azt hinnéd kedves olvasóm,

hogy a nevezett lap a keresztyén egyházi és hitélet, humanizmus avagy keresztyén charitás terén nyilvánuló valami nagyszerű mozgalom megindítását várta az egybeült főpapoktól, nagyon csalatkozna; mert nem kívánt az a pápai áldással munkálkodó lap „lelkőknek főpásztoraitól“ mást, mint hogy állapítsák meg végre a magyar katholicizmus — *politikai szervezkedését* s találják meg a módot, melylyel a magyar katholicizmust *fel lehet ébreszteni álmaiból* (!). Igen érdekes azonban ennek a lelkes felhívásnak befejező gondolatmenete, a mit bizonyára a politikai élet terén való kihívó viselkedés veszélyes esetleg szomorú következményeinek meggondolása ébresztett a kegyes cikkeközben: „Ha — ugymond — a püspöki kar maga, tekintve magas méltóságukat, egyházkormányzói hivatásukat, *nem is állhat a politikai akció élére*, megfogja találni a módot arra, hogy ez a politikai akció ne nélkülözze a püspöki kar *erkölcsi támogatását erkölcsi jóváhagyását*.“ Csupa „*erkölcsi*“ — „*anyagíró*“ egy szó sincs. Ez a teher bizonyára a komáromi apátplébános vezetése alá helyezett s a római püspököktől egészen távolálló (?) központi iroda vállaira nehezedik!

Macaulay a nagy angol történetíró úgy jellemez egy, nagy Frigyes udvarába lebzselő francia marquist, hogy az emberek azon osztályához tartozott, kiknek kedélye *bigott*, a nélkül hogy magok *vallásosak* volnának. Ennek a marquisnak kedélyéhez hasonlival bíró mágánások bizonyára akadnak ez idő szerint is, mert hiszen csak nem a szabadelvű katolikus főurakhoz intézi, a katolikus néppárt hivatalos közlönye a Fejérmegyei Napló, a pápa allokucziója alkalmából ezen kenetteljes szavakat: Reméljük, hogy a főrendiház többsége *felbuzdulva a pápa szavain*, alkudozást nem ismerve és egerutat nem engedve az *alattomos* kormánynak, másodsor is lefogja szavazni ezen javaslatokat. A souverain magyar birodalom a pápa járszalagán vezetve! minő magasztos századvégi gondolat! De hiszen nem ismeretlen előttünk IV. Miklós pápának az a híres mondása: hogy „*a magyar korona a pápáé s a római egyházé*.“

A líptóvárosi bazilika építésének befejezéséhez még egy millió forintnál többre lenne szükség; de azt az összeget már sem a város, sem a vallásalap nem akarja és nem bírja előteremteni, a püspökök meg, a mint a fővárosi egyesület ülésén emlegették, nem mutatnak hajlandóságot az áldozatra. Beh furcsák az emberek! hát nem tudják azt se, hogy a római püspököknek most nagyobb gondjuk van a fővárosi bazilika felépítésénél. Azután tudni kellene azt is, hogy nem a *bécsi fogadalmi templomról van szó*, melynek befejezésekor „*anno dazumal*“ a magyar egyháznagyok közül oly sokan tanúsítottak *közös hazafias* áldozatkészséget.

A néppárt fővezére Zichy Nándor gróf a budget tárgyalásakor felhozta, hogy az az alap, a melyen ma haladunk, nem a sz. István alapja; beszéde végén meg úgy nyilatkozott, hogy a mi a katholicizmus ellen irányul, az az egész keresztyénség ellen irányul, *mert a többi keresztyén felekezeteknél is csak idő kérdése, hogy oda visszatérjenek*. Lám, minő alkalmas szócsöve a rozariumos gróf a pápa egyesítési törekvésének! csakhogy az életben pogányul munkálkodik az egyesítés körül, mert hiszen ő is egyike azoknak a lelketlen katolikus mágánásoknak, a kik béresőknek sem fogadnak fel kálvinista embert. Különbben nem hiszszük, hogy a nagyhirű pártvezér ne tudná azt, hogy sz. István alapjára mindenben nem lehet helyezkednünk, mert hisz akkor a *boszorkányok*

üldözését már holnap újra meg kellene kezdenünk. Ismerni fogja bizonyára a sz. királynak azt a kétes értékű axiómáját is, hogy: „egy nyelvű és egy szokású ország gyöngye és romlandó,” s a nemzetiségekkel való kaczerkodásra nem alkalmas. (Ezt a függelékét már nem a bölcs király mondta). De hát ha mindezeket ismeri, akkor nem kellene elfeledkeznie katolikus buzgólkodásában a szent királynak azon mondásáról sem: „Minden ember egyforma, és semmi sem emel fel annyira mint az alázatosság, és semmi annyira le nem alacsonyít, mint a kevélység s — a *gyűlölség*.” (Sz. István. I. 4. fejt. 3. 5.)

A pápa abban az allokucziójában, melyről fentebb megemlékeztünk, megint neki rontott a magyarországi polgári házasságnak. Diadalmaskodtak azok igyszól, a kik az *erkölcsöket profanizálni* és Magyarországot az újítások veszedelmébe hajtani akarják. Lám lám, hogy megváltozott a világ. Mert volt idő, mikor Roma volt az erkölcsök profanizációjának melegágya. Éppen most olvasom a buzgó katolikus Castelárnak „A művészet, vallás és természet Olaszországban” című munkájából a következő sorokat: IV. Sixtus pápasága igen izgalmas volt. . . Az ő idejében és izgatásai következtében öletett meg Medici Gyula Flórenczben, épen midőn a nagy misére ment. A Mediciek ezért úgy áliak boszut, hogy a pápa által Pisa számára kinevezett püspököt egy ablakra akasztották. Pártfondorlatok viaskodtak a vatikánban s vérrel mocskolták be sz. Péter oltárainak zsámolyát is. De a római udvar gazdagodott s e gazdaságból kápolnákat építtetett. Azon idő volt, midőn pénzért rablási engedélyt adtak a banditáknak, a mikor egy pápai kamarás azt mondván VIII. Inczének, hogy ő simonia utján egy püspökséget vett meg, s hogy védutleveleket adott el a rablóknak, a pápa azt felelé: „Helyesen cselekedté, mert isten nem kívánja, nem akarja a bünös halálát, hanem azt, hogy fizessen és éljen.” Castelár mondja ezeket, a buzgó katolikus, a ki magáról azt nyilváníja: „Minden előszeretetem a katholicismusé.” Én kálvinista létemre sem hiszem, hogy egy pápa így nyilatkozott volna. De hát nem bírok tudomásal arról, hogy C. ezen munkája — az indexre tétetett volna. Azonban tudom azt is hazánk történetéből, hogy Nádasdy Ferencz, a bécsujhelyi vértanu, a ki 40. ezer lutheranust térített át a kath. vallásra, ugy nyilatkozott kora viszonyairól, hogy az anyaszentegyház kebelén az urnak igen sok méltatlan, haszonleső szolgálja élőködik. Hát még Szelepcsényit, a primást hogy jellemzi!!

Különben olyan kisebb kaliberű botrányok a mai időkben is elő-elő fordulnak a vatikánban; nem régen leplezték le a Péterfillérek kezelése körül előfordult visszaéléseket, ma meg az összes nyomdász világot foglalkoztató újabb botrány van keletkezében már t. i. ideje korán nem intézkednek ebben az ügyben. Bartolini biboros ugyanis, a congregatio rituum mostani elnöke, a pápának egy koholt határozatot mutatott be, melylyel a congregatio megerősítette volna a biborosnak, még mint a congregatio jegyzőjének egy regensburgi (bajorországi) czéggel kötött megegyezését az iránt, hogy ezé legyen a *szertartásos könyvek kiadásának monopoliuma*. Ennek a vállalatnak tehát a világ összes katolikus templomai adózóivá lennének, a mi pedig nem jelentéktelen gschäftelés, mert magok a francia nyomdászok 20 millió frank jövedelem elvesztése miatt jajdulnak fel! A mint írják, a francia kormány magáévá tette az ügyet, mert az új biboros-elnök Masella úr is, úgy látszik, egy húron pendül elődjével.

Mikor gróf Zichy Nándor szent Szimplicziushoz méltó hiedelmének adott kifejezést a főrendiházban, hogy az összes keresztyén felekezeteket ma-holnap az egyedül üdvözítő egyház fogja körébe foglalni — még azt is hozzá tette: „mert ez az általános igaz és kinyilatkoztatott hit” s így folytatta tovább: „Méltóztassanak e részben, a kik nem katolikusok, másképen gondolkozni, mi katolikusok nem gondolkozhatunk másképen.” Igaz ugyan, hogy balfelől egyes tiltakozó hangok emeltettek ezen jámbor beszéd hallattára; de mégis jó lett volna, ha valaki így szól a grófhhoz: Hát hiszen kinek-kinek a hite szerint, de mégis kívánatos volna, ha meggondolná kegyelmességed, mikép Magyarország törvényhozásában beszél mostan, nem pedig — a paulai sz. Vincze-egylet elnöki székében.

Az apostoli áldással működő M. Á. a nyitrai választás után így ir vezércikkében: A közszabadságnak a liberalizmus hatalmi rendszerében felnövekedett *rablógyilkosai* bemutatták magukat, gazdáikat, elveiket és becsületöket egész undorító aljasságukban. Nyitra főraktárt állítottak a liberálizmus szennyéből stb. a kegyes lapnak minden szava egy anathema maranata — a liberalizmus ellen, pusztán azért mert egy választásnál állítólagos visszaélések fordultak elő. De hiszen várjuk meg a vizsgálat eredményét; *vizsgálat nélkül talán még a régi pápai államban sem ítéltek el senkit*. Midőn egy — tegyük fel, hogy törvénytelen — választás hírére a liberálizmust ily rút módon látjuk megrohanva, önkéntelenül is az jut eszünkbe, hogy édes lehet az a gyümölcs, melyet így csipkednek — a darazsak.

Az izraelita vallás recepcziójáról szóló t-javaslat tárgyalása a főrendiházban nem oly higgadt módon történt meg, a mint az ily magas testületől várható lett volna. Egy őgróf oly sajnálatos kifakadásokra ragadtatta magát, minőket az 1848. évi városi követek zsidóellenes kikelései óta a törvényhozásban nem hallottunk. Akkor az a fajta kifakadásokban „a városi elem hánytorgatott szabadelvűségének nem igen nagy bizonyítékát” látták a liberálisok, ma meg bizonyára ugyan ezt lehet elmondani a jobboldalról (recepczió ellenes része a főrendiháznak.) Egy őgróf (Csáky-Pallavicini Zsigmond) a helyett, hogy a pártjához illő érvekkel állott volna elő, így szidalmazta az egész zsidóságot: Hogy lehet recipiálni valakit, a ki párducz kaczagány helyett nyulbőr kaczagánnyal jött ide be. A kultuszminiszternek szemére veti, hogy nem is tudja mi a zsidóvallás, mert hisz ez annyi van a mennyi a sakter, vagy nem tudom én, hogy hívják a papjokat. Mért hoz oly népet a nyakunkra, melyet az isten büntetése mért ránk évszázadok óta, mely soha nem tett nekünk jót csak a nép vérét szípolyozta. Ha bejövök magyarországra (nincs kitéve honnan, bizonyosan Bécsből, mert ott tanulhatta Lichtenstein-Luegeréktől ezt az antiszemizmust) érzem a foghagyma szagot a Kárpátoktól Adriáig — így folyt a kisebbítés tovább is, a nemes gróf szájából. A miniszter azután találóan jegyezte meg, hogy ily hang aligha méltó a főrendiház tanácskozásához és az ilyen tanácskozási modor sem valami — illatos szagu.

Mikor a nyitrai választási botrányokat tárgyalta a Ház, s a belügyminiszter a történelmi adatok nyomán azt állította, hogy a választásoknál visszaélések mindig fordulnak elő „így volt és lesz örök időnkig” az ellenvéleményűek nagy lármával fejezték ki őszinte (?) indignációjukat. Hát az alkotmányosság klasszikus földjének:

Angliának választási visszaéléseiről semmit se hallottak a t. erkölcsbíró urak? Csak egy példát említek ez alkalommal. A múlt század végén Oxford városnak sok volt az adóssága. A város *képviselése* a korábbi képviselőknek csak abban az esetben ajánlotta fel a megválasztást, ha a város adósságait *letörlesztik*. De a volt képviselők azzal utasíták el a vásárt, hogy — mivel nincs szándékuk Oxford városát *eladni*, nem is *vehetik* azt meg. Beckford azután t. javaslatot terjesztett be, mely *eskü*t kívánt a parlament minden tagjától, hogy neki semminemű megvesztegetésben nem volt része. De a javaslat megbukott. A megvesztegetés tovább is tartott.

B. D.

Gyermekek isteni tisztelete.

I.

A főiskolai imateremben gyermekistenisztelet tartott múlt hó 31-én reggel, a rendes időben és az előzetesen megállapított módon. Részt vettek benne a kollégiumi elemi osztályos növendékek közül a három felsőbb osztálybeliek és a középiskolai négy alsóbb osztályokba járó tanulók; ezenkívül az egyes tanszakok igazgatói, a gymnasiumi, tanítóképzési s theologiai tanárok majdnem mindnyájan. A felsőbb tanulók közül több hittanhallgató és egy pár buzgó joghallgató ifjú is jelen volt, mint szintén ott láttuk a népnevelés és oktatás ügy minden mozzanata iránt melegen érdeklődő Eötvös K. L. tanfelügyelőt is. A 74. dicséret 1—3 versének együttes elneklése után a gyermek-énekkar, Mácsai Sándor szabatos vezetése alatt, kifogástalan tisztasággal zengette el a 130. dicséret első versét: „Óh könyörgést meghallgató“ kezdetű gyönyörű énekünket, melynek úgy lélekemelő tartalma, mint a gyermekajkáról elhangzott fenséges összhangzatos dallama, valóban mély hatást gyakorolt minden jelenlévőre. Az alkalmisághoz és a gyermekek szívzsükségletéhez s értelmi felfogásához mért előfóhászt, imádságot és egyházi beszédet Csiky Lajos theol. tanár, főiskolai lelképásztor tartotta. Alapszövegül választotta Mát. ev. 18, 2. 3. verseit, beszélvén a mennyeknek országáról s annak terjesztésében a Krisztushoz ragaszkodó, tiszta szívű gyermekek hivatásáról. Szónoknak alig volt még hálásabb s figyelmesebb hallgatósága, mint épen most. Különösen hatásosak maradtak az életből felmutatott példái, melyekkel a hirdetett evangéliumi igazságokat igazolta. A lelki épülés és az együttes istenimádás áldását természetesen az egész gyülekezet tapasztalta, mely is a többi liturgiai részek befejeztével azzal a benyomással és abban a meggyőződésben távozott el a szent helyről, hogy az isteniszteleten ezen alakjára egyetemesen nagy szükség van. S ha a gyülekezetek egyházi, lelki erősödését, építését igazán óhajtjuk, ha köreinkben a hitélet virágzását és gyümölcsözését látni, szemlélni akarjuk, ha a jövőben az eddiginél, főleg a jelenleginél tudatosabb, czélosabb munkásságot kifejezni kívánunk: akkor épen az ifju nemzedéket kell az üdv útján előre segítnünk s felvérteznünk. Már csak ebből a szempontból is kívánatos tehát, hogy ez a munka félbe ne szakadjon, sőt inkább fokozott erővel tovább folytattassék. Miénk a munka: Istené az áldás. Ha mi megteszszük a magunkét: az Úr áldása meglesz. Vajha úgy légyen!

II.

A debreczeni főiskolában rendezett első gyermek-istenisztelet fölötté érdekelt, mert Erdélyben a hitoktatás e jó eszközzel kitűnően bevált kísérleteket láttam és több szakértekezlet kedvező ítéletét hallottam. A templo-

mozásra nevelés leghathatósb módjának bizonyult külföldön is a gyermek-isteniszteletek tartása; a templomba járásra pedig sehol sem szükségesebb nevelni az új nemzedéket, mint a nagy Debreczenben, melynek templomai a sátoros ünnepek kivételével konganak az ürességtől, minek ironikus bizonyítékát szolgáltatotta a múlt heti kirablási kísérlet, mely azért maradt sikertelen, mivel a nagytemplom perselyében csak 1, mondd egy krajczár csörömpölt.

Érthető érdeklődéssel siettem hát az első gyermek-isteniszteletre; mindjárt hozzáteszem: teljes lelki gyönyörűséggel és borongó hitkedélyem felvidulásával térhettem onnét hajlékomba vissza. Amit hallottam, láttam, tapasztaltam, mindaz fölemelő volt.

Hallottam a főiskola lelkészének lelkes és lelkesítő igehirdetését, melylyel Pál apostolként édes tejnek eledelet nyújtotta a gyermekseregnek. Hallottam a gyermekek égbeszálló buzgó énekét, mit hallani alig van alkalmunk templomainkban; a mit pedig egyáltalán nélkülöznek isteni tiszteleteink: itt fölzengett a gyermek-énekkar megragadó szép összhangzatos éneke is. És láttam a nagy oratoriumot betöltő gyermeksereg mély áhítatát, odaadó figyelmét, arcokra kiülő lelkesedését, a megjelent tanároknak és tanítóknak pedig elmélyedő gondolkozását s az észlelteken örvendetes megnyugvását.

Tapasztalataimat leírni kevés e tér és alkalom. Csak vázoló az okulásokat, melyeket az első gyermek-istenisztelet a felnőttek rendes isteniszteleteire vonatkozólag nyújtott. Csiky Lajos gyermek-predikációja ugyanis arról szólt, mikre tanítja példájával a gyermekek a felnőtteket (kiknek Jézus parancsa szerint olyanokká kell lenni, mint a kicsinyek): figyeljük hát meg, mire tanít a gyermek-istenisztelet példája rendes isteniszteleink liturgiájánál.

Először is az oratorium színültig megtelte ad követendő példát. Az ének gyorsabb ütemű és ritmikusabb beosztású, mint elnyújtott, sokszor éktelen templomi éneklésünk. Nevezetes és igen megszívlelendő újítás, hogy az erdélyiek régi példájára közvetlen a predikáció előtt és után is fölzengett a kis gyülekezet buzgó éneke: ez szertartásunk fárasztó egyhanguságát elhárítja és a gyülekezetnek több cselekvő részt juttat az isteniszteleten. Fölötté ajánlatos ennek a jó példának követése s ez által az egy végtében hosszan énekeltetés rossz szokásának is elhagyása. Liturgiánk javításában első rendű követelménynek bizonyult gyermek-isteniszteletünk jó példájával az összhangzatos éneklés meghonosítása, egyelőre persze csak a külön énekkar egy vagy két énekszámának a gyülekezet unisono énekei közé beillesztésével. Még csak nem is valami mesteri vagy mesterséges „műéneket“ zengtek gyermekeink, csupán a legismertebb egyházi énekek összhangzatos előadásával keltették azt az ihletszerű mély hatást. Rideg liturgiánk a kedélyt nem foglalkoztatja eléggé: az összhangzatos ének szárnyat ad az ájtatos léleknek, égbe emeli a hívek buzgóságát. Az isteniszteleten rövidebb volta is előnyös: nemcsak a gyermeknek, de a népnek figyelme is kifárad a hosszantartó isteniszteleten.

A jó kezdet találjon mielőbbi és minél sűrűbb folytatásra főiskolánkban. És a jó példa terjedjen tovább. Az oratorium csak a ref. főiskola növendékeit fogadhatja be: Debreczen többi középiskoláinak ref. ifjusága és az elemi iskolák gyermekserege szintén áhitozza a gyermekisteniszteletben épülést, buzgólkodást. Egyelőre kívánatos volna a főiskolai gyermekpredikátoroknak arra fölkérése, hogy az oratoriumban elmondott gyer-

mekpredikációikat valamelyik kisebb templomban a vasárnap délelőtti szabad órájában mondják újra el; e templomi gyermekistenisztelethez a középiskolák és a felsőbb leányiskola növendékeit a ref. hitoktatók, az elemi iskolai gyermekeket pedig (legalább a IV—VI. osztályból és az ismétlő iskolákból) a tanítók vezetnék el; a gyermekek útján pedig a szülők is figyelmesekké tétetvén az isteniszteletre, szintén részt vennének abban, mi csak fokozná az ájtatosságot és az isteniszteletek maradandó hatását. Az iskolaszék és a lelkészi értekezlet esetleg a presbiterium tegye tanulmány tárgyává a gyermekisteniszteletek intézményét és lehetőleg honosítsa állandóan meg azokat. Ugy legyen!

Laikus.

Nekrológ.

BARÓTHY JÓZSEF

b.-udvarii ev. reform. lelkész.

Egy valódi lelkipásztor hült teteme felett domborult be a sir. *Baróthy József*, b.-udvarii ev. ref. lelkész hunyt el ez évi márczius hó 14-én Debreczenben, hol huzamosb ideig tartott gyengélkedés folytán gyógykezelés végett tartózkodott.

Született a boldogult Debreczenben, 1841. év január hó 18. napján b. e. Baróthy István és Boruzs Juliánna polgár-szüléktől.

Elemi és középiskolai tanulmányainak sikeres bevégeztése után a theologiai pályára lépve: mind a theologiai, mind a lelkész-képességi vizsgálatokat kitünő és jeles eredményekkel tevéen le, az 1863/4. isk. évben a főiskolában esküdt-felügyelői s köztanítói hivatalt viselt.

Ennek bevégeztével a b.-udvarii ev. ref. egyház akadémikus rektor-tanítói állomására hivatott meg az 1864. évnek tavaszán.

Négy évig tartott rektoroskodás után: „... erkölcsileg kitünőleg, példásan, — hivatalában pedig a legdicséretesebb eredménnyel...“ jelzett bizonyítvánnyal bocsáttatott el, még pedig ugyancsak a b.-udvarii egyházban előbb segéd-, majd helyettes lelkészi minőségben „... a népes gyülekezetben közkedvességgel egybekapcsolt kitünő pontosság, valódi szakavatottság és példányul szolgálható erkölcsi fedhetetlen szelid jellem és viselet...“ jelzések mellett az esperesi bizonyítványban.

Ilyen valódi jellemekkel felövezetten érte el ő nemsokára ama ritka kitüntetést, miszerint a hozzá annyira lelkirokonságban és kiváló kölcsönös szeretetben állott elődjének, az ősz patriárcha nt. Bakos Mihálynak 1868-ban történt elhunytával, egyhangulag választatott meg az udvarii egyházközség rendes lelkipásztorává.

A negyedszázadnál tovább terjedt valódi lelkipásztorokodás jellemzésére az alább következő példaadó tények hozhatók fel a boldogultnak áldásos emléke mellett.

Híveinek kicsinyeivel, nagyjaival egyformán éreztetvén lelki jóságát, nyájas leereszkedését: a népnek a szó legnemesebb értelmében „lelki pap“-ja lett, kihez annyian meg annyian folyamodtak; de kitől hidegen, üres kézzel nem távozt el soha senki.

Higgadtságát, vezérlő tapintatosságát az egyház-kormányzás terén minden körülmények között annyira megtartotta, hogy egyházában versengés, pártoskodás, ellenmondás — még a sok helyen annyira dúló politikai pártoskodások idején — sem vala tapasztalható az egyházi és iskolai ügyek intézése körül lelkészkedése ideje alatt.

És épen e kiváló vezérlő képességnek voltak tulajdoníthatók azok a szép és elismerésre méltó sikerek, példaadó eredmények, melyeket az udvarii egyház, főképp az iskolaügy előbbvitelére nézve, rövid időközök alatt felmutathatott.

Négy uj, a czélnak minden tekintetben megfelelő iskola épített; két uj tanítói állomás szerveztetett, torony és templom megújított, egyházi magtár létesítetett, még pedig mindez úgy és akkor, a mikor még ezek némelyikére kiáltó szükség nem volt bár, de az egyháztagnak könnyen megnyerhetett áldozatkészsége eleve gondoskodni kész volt.

De történtek másfelől ezen iskolai építkezések akkor, a mikor maga a lelkészi lak folyvást és folyvást régi, ódonszerű, sőt sokszor roskatag és náddal fedett állapotban volt és van még máig is, a cserepes iskolák és magtárak mellett.

Hejh! pedig sok, nagyzásra fogékony lelkésztárs és barát részéről hányszor vala ösztönözve, nógatva, sőt gúnyolva a kálvini egyszerűséget kedvelő udvarii puritán jellemű pap, hogy miért nem épített „úrías parochiát“! De mikre ő csak azt szokta mondogatni: „Előbb való annál az iskola, majd rákerül a sor arra is“!

Ime! az ő életében nem kerülhetett rá; de igenis rákerült másra a sor életében is, halála után is; mert felépült a lelkészi palota helyett az „aere perennius monumentum“ híveinek szerető szívében, lelkében!

Igen! felépült az áldott emlékezet és az árvákkal jót tenni kész jóindulat menháza a nyitott sírnál, mert ime! a nem épen szegényül maradt árvák részére — ritka jelül az apa iránti ritka ragaszkodásnak, méltánylásnak, elismerésnek, — egy szó ellenmondás nélkül ajánltatott meg az egyház által a teljes kegyeleti év; sőt az árva család és hívek által annyira és méltán kedvelt időközi lelkészre, tiszt. Fazekas Gyula úrra tekintettel, három évre is meghosszabbíttatni kérelmeztek a kegyeleti év.

Valóban talán példaadó eset és koporsó mellől figyelmeztető jelenség a prot. egyetemes lelkészi kar minden egyes tagjára, hogy nemes hivatását miképen töltse be, ha övéire gondolva, nyugodtan kíván meghalni!

Az egyháziasság, a templomi buzgóság emelésére egyházi énekkart is alakított tanítók és földművelő emberekből, mely a téli évszakban főképp templomi énekléseket végezve, gyűjtötte, hívta, buzdította a híveket az Ur oltárához. De hívta, buzdította ő maga is erkölcsi, anyagi segélynyújtással, az énekkar példásan buzgó tagjait, vezetőit.

Halálában, mint egész életében, bár annyi csapással, érzékeny veszteséggel sújtott volt élete, a mennyiben két forrón szeretett testvér-hitvestársat veszített el és bár sokszori betegségekkel, bajokkal, s családjáért, gyermekeiért mindenről lemondani kész áldozatkészséggel küzdött, fáradozott, — folyvást megtartotta Istenbe vetett bizodalját, hitét; haláltusái közepette pedig „Óh! én édes Istenem!“ végszavakkal hunyta le szeméit.

Temetési végtisztességtétele épúgy kiváló megnyilatkozása vala az általános közrészvétnek, résztvevén a temetésen az egyházközség majdnem egész lakossága.

Koporsója felett templomi gyász-imát nt. Dávidházy János esperes, a temetőben pedig hasonlóképen bucsuimát tiszteletes Révész Mihály b.-nagybajomi lelkész tartottak nagy hatással.

Legyen könnyü a föld hült porai felett!

Rácz, tanító.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Rövid hírek.** Az erdélyi ref. egyh. kerület püspöke főtiszt. és mélt. Szász Domokos ur egyházi s egyéb jótékonyági czélokra az 1894. év folyamán összesen 855 frtot adományozott. — **Turi Lajos** gyüdi lelkész lelkészi jellegének fentartása mellett egészségi tekintetéből állomásáról lemondott. — **Sáfár Imre** Karczagi ev. ref. tanító életének 52-ik tanítókodása 32-ik évében e hó 4-én meghalt. — **Borsod-Mező-Keresztesen Simon János** hevesi lelkész választatott meg lelkészkül.

— **Dr. Öreg János**, főiskolánk akadémiai igazgatója, a kormány megbízásából meglátogatta a sárospataki ev. ref. főiskolát, hogy az ezredéves kiállítás részére a tanügy történelmére vonatkozó tárgyakat, adatokat felkutassa, összeírja, hogy azután a bizottság a kiállítás érdekében beküldendő darabokat kiválogassa s átengedésük iránt, az illető testületeket megkereshesse. A szomszéd főiskola tanárai kartársunkat a legelőzékenyebb szivességgel fogadták s minden tőlük telhetőt elkövettek, hogy kiküldetésének sikerrel megfelelhessen. A főiskola helyiségeiben, táraiban Szinyeyi Gerzson, Sárospatak élő encyclopaediája kalauzolta s egyremásra sorolta elő neki a legérdekesebb feljegyezni valókat; a melyek között kiváló helyet foglalnak el a főiskola jótévéinek, tanárainak arcképei; eredeti alapító s adománylevelei; a főiskola régi és újabb épületeinek rajzai, fényképei; a kiválóbb tanárok tankönyvei; tantervek; az önképző társulatnak évkönyvei; a híres Pánczél vármegyének czimere s a Nándor vármegyének pecsétje. Kartársunk sikeresen végzett kiküldetése mellett megszemlélte a jól berendezett kórházat, a főiskola nagyszerű terjedelmes kertjét, szépészeti, természettani muzeumát — a hol szintén talált néhány régi érdekes fizikai készüléket s azon meggyőződéssel tért haza, hogy az ily személyes érintkezés a két testvér intézet tanárai között a testvéri összetartozás, kollegiális barátság ápolásának a leghathatósabb eszközlője volna. Ugy tudjuk, hogy ezzel igazgatónk még nem fejezte be küldetését, mert a husvétii szünidőben hasonló czélból az erdélyi ref. főiskolákat kell meglátogatnia.

— **A debreczeni üresedésben** lévő lelkészi állomás betöltése ügyében az egyháztanács abban állapotott meg, hogy nem meghívás, hanem pályázat útján választja meg a lelkészt; a választás idejére az esperesi hivatalnak november hó elejét hozza javaslatba.

— **Sinka Sándor** főgymnasiumunk tanára e hó 20-ik napján a Csokonai-körben kiválóan érdekes felolvasást tartott Olaszországi mult nyári tanulmányutjáról. A felolvasást a megjelent nagy számú fényes közönség feszült figyelemmel hallgatta, a szkioptikkal bemutatott pompejii képek különösen meglepték a szemlélőket. A tudós felolvasó ígérete folytán lesz alkalmunk a felette tanulságos kirándulásról lapunkban folytatólag tárczát közölni.

— **Egyetemes konvent.** Ápril. 2-án kezdette meg a konvent a tanácskozásokat. Elnökök Kun Bertalan és Tisza Kálmán. Az egyházi elnök buzgó imája után Tóth Sámuel jegyző részvétellel hallgatott beszédben jelentette be K. Tóth Mihály egyik debreczeni lelkész halálát, kinek érdemeit a konvent jegyzőkönyv lapjain kívánja megörökíteni. A bizottságok megalakítására vonatkozó intézkedések megtétele után Kenessy Béla nyújtotta be a közaiapról szóló záró számadást és a költségvetést, az idejéig segélyre vonatkozó bizottsági javaslat kíséretében A javaslat 231 egyházat 13,660 frt, és 171 lelkészt 6925 frt,

erejéig óhajt segélyezésben részesíteni. Segélyezésben részesülnek a) **egyházak közül:** Radna-Lippan 150 frt, Ménes-Györök, Györgytelek 100—100 frt, Gencs, Körös-Nagy-Rév, Alsó-Felső-Józsa, Szerep, Rozsály, Dengeleg, Mérk, N. Dobos 80—80 frt, Kovácsháza, Geszteréd, Ó-Vencsellő, Mátyusfalva, Nevetlenfalva, Péterfalva, Misztótfalu, Iriny, Kölcse 70—70 frt, Ny. Acsád, Zápszony, Fertős-Almás, Monos-Petri, Anarcs, Fényes-Litke, Laskód, Thass, T.-Bökény, Parasznya, Mánd, N.-Szekeres, P.-Darócz, Sonkád, Zsarolyán 60—60 frt; B.-Ábrány, Dombegyháza, Földeák, Csetfalva, Surány, Gyulaj, T.-Sass, Fancsika, F.-Ardó, Tivadar, Pettyin, Pankota, Hermanszeg, Komlód-Tótfalu, Óvár 50—50 frt. H.-Dorog, B.-Sámson, Kunágota, Szkulya, Halábor, Macsola, M.-Jánosi, Fugyi, M.-Kakucs, Er-Adony, G.-Petri, K.-Kereki, Poklos-Telek, Rákóczy, T.-Keresztur, Erdőd, M.-Liget, Sz.-Köröd, Papos, Dara, Istvádi, Penyige, Rápolt 40—40, Lele, N.-Szelistye, Bucus, Garbolcz sat. 30—30 frt. b) **Lelkészek közül:** Fazekas M. 60 frt. Bánóczy E., Bereczki J., Boros I., Vajás S., Csuka F., Thamassy L., Szitha J., Kürthy K., Barkász A., Papolczy Z., Pásztor I., Kéri P., Szabó József, Vadas Gy., Csépké P., Domján P., Nyiri Gy 50—50 frt, Fodor B., Bereczki J., Darcsi M., Deli T., Kölesei Zs., Miklós J., Péter S., Sütő M., Bokros B., Nagy S., Debreczeni L., Kalas I., Szabó J., Bakos P., Molnár M., Molnár M. Nemes I., Nemes M., Nagy I., Nagy K., Nagy L., Tóth G., Pap K., Deák M., Fekete K., Sárkány L., Balajthi K., Bodor P., Hajdu Zs., Meleg A., Jakab A., Losonczy G., Pásztor L., Szeőke J. 40—40 frt, Nagy B., Somogyi L., Veres I., Józsa G., Szatmári J., Bakos K., Bekényi J., Biró J., Görömbei István, Molnár J., Pásztor I., Somogyi J., Nagy E., Szekeres S., Hajdu A., Tukacs A., Turóczi Gy., Veres I., Ferenczi I., Kormány K., Szabó B. 30—30 frt. A javaslatot a konvent elfogadta. Kenessy Béla a kolozsvári theologiai fakultáshoz történt meghívása következtében a közalap kezelésénél elfoglalt állásáról lemondott; azonban a konvent a lemondást nem fogadta el, csak is a konventi ülésezések alkalmával kívánván meg tőle a személyes jelenlétet. A számadás szerint a közalap vagyona tőkékben 421,600 frtot tesz; ha hozzá vesszük még a gyámintézeti 46,300 frtos és a Jordán-alap 148,955 frtos tételét: az egész összeg 616,855 frtra rug. Az ápril 3-diki ülésben a hat bizottság tagjai választattak meg, valamint a konventi rendes és rendkívüli bíróság tagjai is. Ezután vétetett tárgyalás alá a mostani konvent egyik legnagyobb fontosságú ügye az özvegy-és árvagyámintézet alapszabálytervezete. A lapunkban részletesen ismertetett javaslat a halasztási indítvány mellőzésevel, általánosságban elfogadtatván, részleteiben is tárgyalás alá vétetett. Az ápril 4-iki ülésben az országos gyámintézet alapszabálytervezetének tárgyalásával meglehetősen előre haladtak; az effélett érzett örömeinek a világi elnök kifejezést is adott. Az erdélyi egyh. kerület meghívása folytán az őszi gyűlést Kolozsváron tartják okt. 15-ike és nov. 15-ike közt eső időben, a mikor a theologiai fakultást is ünnepélyesen megnyitják. A tanácskozás további folyamáról közelebbi számunkban fogunk megemlékezni.

TARTALOM-JEGYZÉK: Dr. Berzeviczy és a debreczeni egyetem. Dr. Öreg János. — Arról a „szomorú tünet”-ről. M. J. — Az a mi társadalmi műveltségünk. G—ly. — Közéletünk Falusi levelek. S—s. — Apróságok. B. D. — Gyermeknek isteni tisztelete. Laikus. — Nekrológ. Rác. — Különfélek.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.